

A rendszer továbbfejlesztése során – a PICA különböző nemzetközi projektekben való részvételének köszönhetően – külföldi könyvtárak és könyvtári együttműködési körök állománya is megnyílik a felhasználók számára.

/COSTERS, L.–DEKKERS, M.: PICA's integrated infrastructure for document ordering and online document access. = IATUL Proceedings, 5. köt. 1996. p. 110–119./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A köröztetéstől az elektronikus tartalomjegyzékekig

Bizonyos szakterületek, így a gyógyszeripar kutatói számára elengedhetetlenül fontos a legfrissebb információk lehető leggyorsabb beszerzése. Ennek érdekében, valamint a létszámleépítésből adódó kényszermegoldásként született meg a németországi *Boehringer Mannheim (BM)* gyógyszergyártó cég mannheimi központi könyvtárában a *SwetScan* épülő elektronikus tartalomjegyzék-szolgáltatás.

A folyóiratok tartalomjegyzékeinek elektronikus tárolóra szkennelt változata a 90-es évek eleje óta került fel a nagy szállítók (*British Library*, *Swets & Zeitlinger*) palettájára. A korábbi évek sikeres együttműködésének folytatásaképpen a BM könyvtára a Swets által kínált *SwetScan* szolgáltatást választotta, amely valamennyi szakterület több mint 14 000 folyóiratának digitalizált tartalomjegyzékeit kínálja. A gépesített tartalomjegyzék-szolgáltatás bevezetéséhez a könyvtár az állományában szereplő mintegy 300 folyóiratcímet választotta ki.

A *SwetScan* válogatáson alapuló elektronikus tartalomjegyzék-szolgáltatás három összetevőből áll: a *SwetScan nyersanyagból (BM-SwetScan)*, egy *MS-ACCESS adatbázis-alkalmazásból*, és a megcímzett tartalomjegyzékek szétküldését biztosító belső *cc:Mail* e-mail hálózattól. Az ASCII formátumnak köszönhetően a heti bontásban, lemezen kapott adatok könnyen feldolgozhatók a könyvtár specifikációja alapján kialakított *MS-ACCESS*-ben. A rendszer tervezésekor egyedül a hetente megjelenő folyóiratszámok időnkénti összehasonlítása, ugyanazon „heti lemezen” történő elküldése jelentett komolyabb problémát. Ennek áthidalására a rendszert úgy alakították ki, hogy az adatok importálása során a korábbi adatokat az újakkal felülírja, így további feldolgozásra mindig csak az aktuális adatok kerülnek. A programozók által kialakított *MS-ACCESS-alkalmazás* az 1. táblázatban összefoglalt öt menüpontot tartalmazza.

A rendszer feltöltésének előmunkálatai: az igénylők adatai és a folyóiratcímek (ISSN-nel és BM-jelzettel) felvétele, a címek hozzárendelése a felhasználókhoz, a tartalomjegyzékek szétküldési módjának (cc:Mail, Post, Fax) megjelölése. A rendszer programozásával és feltöltésével párhuzamosan a könyvtár a várható változásokról levélben értesítette a tartalomjegyzék-szolgáltatást eddig igénybe vevő munkatársakat, és felkérte őket, hogy a megrendelt folyóiratok címét tartalmazó listán újból jelöljék meg a számukra érdekes címeiket. A könyvtár megújított szolgáltatását nagyon kedvezően fogadták, s további személyek léptek a használók sorába. Egy *SwetScan* folyóirat-tartalomjegyzék előfizetési díja a beszkenelt tartalomjegyzékek számától függetlenül 14 DEM.

1. táblázat

Adatok importálása	Meghívja a <i>SwetScan</i> lemezeiről merevlemezre másolt aktuális adatokat az <i>MS-ACCESS</i> -be
Címek	Felveszi és módosítja az igénylők nevét, valamint jelöli a tartalomjegyzék elküldési módját (e-mail, posta, fax)
Folyóiratok	Módosítja, törli, kiegészíti az ISSN szerint vagy alfabetikus rendben megjelenített folyóiratcímeket. Minden folyóiratnak feltünteti a címét, ISSN-számát, BM-jelzetét, rövidített címét, és megjegyzést ad
Ellenőrző listák	Ellenőrzi az igénylők és a folyóiratcímek összekapcsolását mindkét irányból
Tartalomjegyzékek	Ehhez a menüponthoz több almenü tartozik. A „Tartalomjegyzékek címzés nélkül” és a „Tartalomjegyzékek címzéssel” menüpontok lehetővé teszik a tartalomjegyzékek összesített vagy ISSN szerinti egyedi áttekintését. A „Tartalomjegyzékek elküldése” koordinálja a tartalomjegyzékek továbbítását cc:Mail útján, esetleges kinyomtatásukat. Az elektronikus faxolás bevezetését a későbbiek folyamán iktatják be. Az innen elérhető statisztikai modul számolja a kielégített igénylőket és az elküldött tartalomjegyzékeket

A BM-SwetScan értékelése

Egy tudományos intézet munkatársai információs ellátásának hagyományos módja a folyóiratok ún. csillagköröztetése, melynek során a könyvtár újra és újra regisztrálja a folyóiratszám pillanatnyi

lelőhelyét. A felhasználókat gyakran sürgetni, a kézen-közön elveszett füzeteket pedig pótolni kell, miközben az adott füzet fizikai hiánya miatt más felhasználók számára másolat sem készíthető. Vizsgálatok sora bizonyította, hogy csillagköröztetéskor a felhasználók nagyobb része csak a tartalomjegyzékeket nézi át, vagy átpörgeti a folyóirat-számot, vagyis egy-egy folyóirat átfutási idejének 90–95%-a lényegében holtidő. A köröztetési lista végén állók számára pedig már nagymértékű az információ aktualitásának csökkenése.

A másológépek tömeges elterjedése sok könyvtár számára lehetővé tette egy új módszer bevezetését: az egyes füzetek köröztetése helyett azok tartalomjegyzékeinek másolatait jutatták el az érdekeltekhez. Az eredeti folyóirattól így a könyvtárban maradt, hátránya azonban, hogy jelentős felhasználói kör esetén a megfelelő folyóiratok azonosítása, a tartalomjegyzék lemásolása, megcímzése, majd szétküldése túlságosan időrablónak bizonyult.

A nagy teljesítményű számítógépek és az interneteken belüli számítógépes hálózatok elterjedése tette lehetővé a manuális tartalomjegyzék-szolgáltatás továbbfejlesztését, a tartalomjegyzékek szétszételését elektronikus úton. Az e-mail segítségével szétküldött tartalomjegyzékek hatalmas előnye, hogy valamennyi felhasználó egyidejűleg kapja meg az információt, s így sem a hagyományos köröztetésnél megszokott beosztási hierarchia, sem pedig a fizikai távolság (posta) hatása nem érvényesül. A tartalomjegyzék-szolgáltatás gépesítése természetesen megköveteli a könyvtárosok bizonyos fokú továbbképzését, de ez a rutinfeladatoktól (másolás, címezés stb.) megszabadított munkaerőnél kétszeresen térülhet meg.

A BM központi könyvtára a fejlesztés első lépéseként új szolgáltatását a könyvtárba járó folyóiratokra korlátozta. Nincs kizárva azonban annak a lehetősége, hogy kínálatát a teljes, mintegy 14 000 címet tartalmazó SwetScanre terjessze ki, és az állományba nem tartozó folyóiratcikket másolatban szerezze be. A BM-SwetScan kifejezetten a könyvtár tartalomjegyzék-szolgáltatásának gépesítésére fejlesztették ki. (Hasonló kezdeményezés a

Henkel KGaA vegyipari konszern könyvtárának folyóirat-állományához kialakított SwetScan-alapú CD-ROM tartalomjegyzék-adatbázis. Ez az adatbank híven tükrözi a könyvtár folyóirat-állományának friss információit, azonban felhasználóitól sokkal nagyobb aktivitást követel.) A BM-SwetScan a már említett elektronikus levelező-rendszerre, a cc:Mailre épül, ami egyben az egész BM csoport levelező-rendszere is. Így igény esetén a külföldi képviselőknek dolgozó munkatársak is megkaphatják postaládájukba az aktuális tartalomjegyzékeket.

A BM-SwetScan segítségével a közelítőleg 300 folyóirat tartalomjegyzékének 180 különböző felhasználó számára történő feldolgozása és szétküldése hetente csupán egy fél órát vesz igénybe; a feladatot a könyvtár bármely munkatársa el tudja végezni. Az e-mailre épülő szolgáltatás bevezetése óta egyfelől számottevően csökkent a könyvtár másolási és postaköltsége, másfelől pedig jelentősen lerövidült a felhasználók információellátásának időtartama. Ezen a módon a felhasználók az igényeiknek megfelelően elkészített, személyre szabott információs csomagból gyakran még a folyóirat tényleges beérkezése előtt értesülhetnek a benne foglalt újdonságokról.

Az új szolgáltatás fogadtatása egyértelműen kedvező volt, de mint mindennel, ezzel szemben is fel lehet hozni két apró kritikai megjegyzést. Az egyik: az elektronikus postán eljuttatott tartalomjegyzékek a felhasználók által jól ismert és megszokott folyóiratcímlapok helyett csupán egy uniformizált, jellegtelen fejléccel vannak ellátva; ez több tartalomjegyzék esetén a felhasználótól nagyobb figyelmet követel. A másik: a papírformához és annak előnyeihez (hordozhatóság!) szokott munkatársak a tartalomjegyzékek kinyomtatását kénytelenek maguk elvégezni.

/STADLER, P.–BAUMANN, D.–GRETZ, M.–THOMAS, M.: Vom Zeitschriftenumlauf zum elektronischen Inhaltsverzeichnis: SwetScan im Netz. = Nachrichten für Dokumentation, 47. köt. 5. sz 1996. p. 259–266./

(Lengyel Monika)

Tudományos és műszaki adatbázisok online közvetítőinek gondjai

Könyvtárszakos hallgatók online keresési kurzusán merült fel a kérdés: hogyan fogjanak hozzá tudományos és műszaki információ kereséséhez. Az a válasz, hogy csak akkor végezzünk keresést, ha van szakismeretünk az illető szakterületen, nem

elégíti ki a hallgatókat; ugyanis nemcsak az ilyen képzettségű információs munkatársak feladata lesz az online közvetítés sokféle műszaki vagy tudományos témában.